

160 URTE MIGEL JOAKIN ELEIZEGI HIL ZELA

Altzoko Handiaren itzulera

Azaroaren 20an dira 160 Altzoko Handiak agur esan ziola munduari, bere hezur handi eta guzti. Europako oholtza dirdiratsuetan itzulia egin zuen gizonkoteak sortetxean amaitu zuen umil, Altzo Azpiko Ipintza Haundi baserrian. Gero, bere oroimena ahozko istorio eta idatzizko aipamen laburretan galdu zen. Baina azken urteetan altzotarraren irudia lau haizetara zabaldu da berriz, zeluloidearen magiak, ikerketa berriek eta herritarren ekimenak hauspotuta. Migel Joakin Eleizegi diosala eginez itzuli zaigu, iaz aurkitu zituzten bere hezur handi eta guzti.

URKO APAOLAZA AVILA

Elizaren ondoko harmailak igota dagoen hilerrian lurperatu ninduten ni”, halaxe leitu dezake Altzora hurbildutako turistak, herrian barrena paratutako paneletako batean. 1861eko azaroaren 20an hil zen Migel Joakin Eleizegi Ateaga, Altzoko Handia, Euskal Herrian –eta seguruenik Europako beste lur askotan– inoiz ikusi den pertsonarik handiena. Akromegaliaren ondorioz 2,42 cm luze neurtu zuen, Altzo Azpiko San Salvador eliz atarian grabaturiko azken marrak adierazten duenez, eta bere hezurrek 17 arroako (203 kilo) pisua jasan behar izan zuten, handien zen unean.

Gure Haundie –hala deitzen diote Altzon– erraldoitasunak sorturiko gaitzek jota hil zen, seguruenik haren bihotz koskorrak edo birikek amore eman zutelako; baina aurretik testamentua egin eta 500 meza utzi zituen ordainduta. Heriotzaren hurrengo egunean, hiletak egin eta bere

gorputza Ipintza Haundi baserritik kanposantuko senideen hilobira eraman zuten.

“Orain ez nago. Galdu nituen handikeriak, galdu nituen mamiak eta galdu nituen eskuak eta nire puska denak”. Urte askoan pentsatu izan da Altzoko Handiaren hezurak lapurtu egin zituztela, salduak izan zirela, atzerriko museoren batean edukiko zutela gizajoa ezkutaturik. Haren memoria profanatu duen kondaira bat baino ez zen. 2020ko abuztuaren 14an San Salvadorreko hezurtegiaren aurkitu zuten Aranzadiko arkeologoek Migel Joakin, edo bere puskak.

Altzoko Handiaren inguruan azken urteetan sortu den ikusmina gehiago harrotu du aurkikuntza horrek, bere bizimodu tragikoarekin bat egiten zuen amaiera misterioitsua, nolabait argitu delako. Bizirik zela, mundu osoan sona izan zuen

Eleizegi euskal *jiganteak*, baina hezurrekin batera desagertu zen interesa, modernitateak behar zituelako beste erronka batzuk ontzeko, beste munstro batzuk harritzeko. Mende eta erdian apenas aipamen batzuk liburu zaharretan, edo harrizko erlieberen bat haurrek euren oin txikiak handiaren abarketan galtzeko, sortetxe ondoan dagoena bezalakoa, Juanito Lopek 1968an egina. Baina orain, berriz sortu da grina.

OHOLTZETATIK, PLAZARA ETA PANTAILA HANDIRA

2010eko hamarkadarekin heldu zitzaion herritarren artera itzultzeko unea Ipintzakoari. Urte hartan Topic Tolosako Nazioarteko Txotxongilo Zentroak ekoitzitako *Altzoko Handia*, txikien opera estreinatu zuten Altzoko Udaletxean. David Azurza altzotar musikagileak zuzendua eta Koldo Izagirre idazlearekin batera egina, Euskal Herrian ez ezik, Mexiko eta beste hainbat tokitan ere eskaini dute obra geroztik. “Nolakoa da mundua?” galdetzen diote haurrentzako operan itsasoz bestalde ibilitako auzotar kankailuari, “ederra da bere itsusian”.

Gero, Altzoko Handiaren bizitza oinarri hartuta, filma egiteko asmoari ekin zioten Jon Garañok eta Aitor Arregik, eta 2017an pantaila-

ratutako *Handia* fikziozko luzemetraiak beste dimentsio bat eman dio pertsonaiari, ez bakarrik kanpoan, baita etxean ere. Altzon, adibidez, pelikulak akuilatuta herrira iritsitako turistentzako harrera gune bat eta interpretazio zentro bat egin dute. Eta horren aurretik, ibilbide bat ere atondu dute hainbat panelen bidez, pertsonaia gehientsuen ikertu duen Izagirrearen testuekin eta Juanba Berasategiren artelanarekin: “Eserita norainokoa, elizako atarian daukazu seinalea”, dio paneletako batean. Ibilbideak *Imazen pagoraino* darama ibiltaria; Manuel Antonio Imaz bertsolari ezagunak landatu eta mimoz zaindutako pago motzak 200 urte, 22 metro garai eta 30 metroko adaburua du: “Hi luzea haiz, baina hau luzea eta zabala izango duk!”, esan omen zion Migel Joakini.

Imazek ez zion bertsoz jarri Altzoko Handiari. Egia esan, ez bertsoetan, ez kantuetan, ez literaturan, ezta folklorean ere ageri zaigu kasik ezer berari buruz. Oraingo loraldian berriz, sorkuntzarako inspirazio iturri bilakatu zaigu, eta egin dira herri-antzerkiak, bertso-kontakizunak, ipuin-ilustratuak, bisita gidatuak... Liburu historiko bat ere publikatu du Gipuzkoako Aldundiak 2019an: *Altzoko Handia. Euskaldun mitiko bat (nahiz guztiz erreala) XIX. mendeko European*. Luis Ángel Sánchez Gómez Madrilgo Complutense Unibertsitateko Historia doktoreak egina, Altzoko Handiaz zabaldu ziren hainbat topiko desmuntatu nahi izan ditu ikerlanean, eta datu berriak eman. Izan ere, gezurra badirudi ere, 160 urte geroago oraindik ezezaguna zitzaigun Migel Joakin Eleizegiren historia.

ALTZOTIK TOLOSARA, TOLOSATIK MUNDURA

1818ko uztailaren 10ean jaioa, Altzoko baserritar familia zabal bateko hamar anai-arrebatan seigarrena zen Migel Joakin. Hamar urte baino ez zituela, ama Maria Antonia Ateaga hil egin zen, hamargarrena erditu eta bost egunera. Erljiioak menperatutako herri txiki batean eman zituen nerabegaroko urte haiek gure protagonistak, 1813an

Altzoko herrian Migel Joakin Eleizegi Altzoko Handiaren bizitza kontatzeko eraiki berri duten interpretazio zentroan dagoen tamaina errealeko maketa.

ALTZOKO UDALA

Wellington eta enparauek eragindako triskantzen oihartzuna oraindik iristen zela hirietatik.

Dirudienez 18-20 urte egin arte Migel Joakinen tamainak ez zuen arretarik sortu, baina akromegalia ekarri zion gaixotasunen bat izan zuen, antza, eta hortik aurrera etenik gabe hasi zen hazten eta hazten. Herrian natural ikusten zuten auzotarraren handitasuna, titikoumea zenetik ezagutzen baitzuten; baina saskiak edo tipulak saltzera Tolosako feriarra jaisten zenean, kalean harridura pizten zuen bere garaieragatik. Gorputza, gainera, ongi "proportzionatua" zuen mutil bizargabe hark, gigantismoa jasaten zuten beste pertsona askok ez bezala, eta horrek harridura handiagoa sorrarazten zuen. Sánchez Gómezek dioenez, prentsan lehen aipamena Madrilgo *El Corresponsal* egunkariak egin zion 1843an, 25 urte zituela, eta ordu-rako 2,09 metro neurtzen omen zuen.

Garai hartan bi metrotik gorako gizasemea kalean aurkitzea ez zen batere normala, urteko egun gehienetan arto-irinez eta babarrunaz elikatutako jendartean. "Hiruk bezala jan eta lauk bezala edan, egiten omen nuen nik. Hala izango zen noski", mintzo zaigu Migel Joakin, Ipintza Haundi ondoko paneletik.

Urte hartan kontratua sinatu zuen Lekunberriko Jose Antonio Arzadunek eta Tolosako nahiz Donostiako hainbat dirudunek osaturiko elkartearekin, bere gorputza Euskal Herrian eta hemendik kanpora erakusteko. Jende harrigarrien exhibizionismoa bogan zegoen negozioa zen XIX. mendeko espektakuluaren munduan; Phileas Taylor Barnum enpresariak, esaterako, arrakasta itzela izan zuen New Yorken *showak* egiteko museoarekin. Baldintzen artean, besteak beste Eleizegik eskatzen zuen igandetan mezetara joan ahal izatea, erretzeko tabakoa ordaintzea eta itsasora inoiz ez egin behar izatea.

Hilabete gutxiren buruan, baina, kontratua desegin eta bere kabuz hasi zen erakustaldiarekin, aitak eta anaia nagusiak, Juan Martinek lagunduta. Hala, Madrilen ikusiko dugu lehenik, alokatutako koartoetan erreal baten truke bere burua agertaraziz –turkiar turbantea jantzita duela egingo diote lehen marrazkia aldizkari madrildar batentzat–, baita geroago Lisboa, Londres eta Pariseko hotel eta kafe sonatuetan ere; sekula ez zirkoan.

Migel Joakin Eleizegi irudikatuz ezagutzen den lehen ilustrazioa, Madrilgo *El Laborinto* hamaboskarian argitaratua.

Hezurrekin batera
desagertu zen interesa,
modernitateak behar
zituelako beste erronka
batzuk ontzeko,
beste munstro
batzuk harritzeko

Argien hirian adibidez, Café Mulhousen sabaitik zintzilik zeuden gas lanparekin pizten zuen zigarroa. Batzuetan jeneralez jantziko da, bestetan erpuru-txoen ondoan jarriko dute antzeztzen, *Kolibri* printze-printzesa ttipiak eskuetan dituela ere bai, edo ikusleak bere hankapetatik pasako ditu, berdin *Le géant espagnol Eleiceigui*, berdin *Basque giant Mr. Eleicegui* deiturapean. Bidaia horietan errege-erreginen aurrera ere eramango dute Altzo Azpiko mutila, hango elizako plaka zaharrak gogoratzen duen gisan: "Espainia ta Portugaleko erreginari eta Ingalterra eta Frantzia'ko erregeari ikusi erazia".

Hezurak argitara

Migel Joakin Eleizegiren hezurren aurkikuntza ez zen izan ikerketa historiko edo txosten zientifiko baten emaitza, kafe baten bueltan izandako elkarrizketetatik Karlos Almorzak ateratako ondorioa baizik. Hala kontatu du Aranzadiko arkeologoak *Ataria*-n. Altzoko Handiaren hezurak ostu egin zituztela zioen zurrumurru aski zabalduaz udaleko langileei galdetuta, "inork, inon eta inoiz ez zuela datu txikiena hori baieztatzeko".

Eleizegiri buruz idatzi duten historialariek ere lapurretaren edo salmentaren teoria arbuatu dute. Areago, Luis Ángel Sánchezek Gipuzkoako Aldundiarentzat idatzitako liburuan garbi esaten du: "Nire iritziz hondakinak lurpetik atera zituzten leinu etxearekin loturiko zendu berriei lekua uztearren (...)".

Almorza Altzo Azpiko hilerrira gerturatu zenean, jabetu zen "erdi abandonatua" zegoela. Eleizegitarren hilobia eta hezurtegia lokalizatu zituen, eta horrela ekin zien 2020ko abuztuan indusketei. Hilobian bilatu ostean, hezurtegian aurkitu zuten Altzoko Handiaren hezurduraren zati handi bat, sorpresa handiz. "Hornoetan artrosi seinale mordo bat aurkitu dugu –azaldu zuen Lourdes Errasti Aranzadiko kideak– horrek esan nahi du gaitza oso aurreratua zuela eta min izugarria izango zuela bizitzan, horregatik kexatzen zen, horregatik bueltatu nahi zuen etxera".

DNA probak egiteko laginak atera eta berriz hilobiratu zuten beti egon den tokian. Orduan, nondik nora datorkigu lapurretaren kontu hori? Almorzaren usitez ziurrenik Altzoko Handiaren aita, Migel Antonio Eleizegi, izan zen hamaika urte geroago bera hiltzean, semearen hezurak kaxatik atera eta hezurtegian uzteko agindu zuena, "gorpua lapurrengatik babesteko lekualdatu zuten, Altzo Azpiko hilerrian gera zedin, berak nahi izan zuen bezala".

Goian, ezkerrera, Aranzadiko kideak lanean. Eskuinean, Pako Etxeberria auzitegi-medikua, Migel Joakin Eleizegirena izan daitekeen besahezurra konparatzen, Jon Garaño eta Aitor Arregi *Handia* filmaren zuzendariak ondoan dituela. Beheko irudian, Altzoko Handiaren hezurduratik aurkituriko zatiak Altzo Azpiko hilerrian, bere irudia atzean dela.

Azkeneko bira handia Frantzian barena egingo dute Migel Joakinek eta anaia Juan Martinek. 1855ean Flan-driako mugaraino iritsiko dira, Saint Omer hirira. Etxetik mila kilometrora daude. Gero Ipintza Haundira itzuliko dira, dirutxo bat eginda, eta hor eman-go ditu Altzoko Handiak bere azken urteak, ikuskizunen mundutik aldentuta, prentsak jadanik *géant* euskaldunaren berririk ematen ez duela. Ordurako egi-na dauka testamentua, ordurako bere hezur handiek hitz egiten diote denboraren ihesaz. Hil ondoren historiara pasako da gure handia, baina zer dio historiak berari buruz?

GIZON JATUN, ELIZKOI, UMIL, POBRE...

“Alzo-azpiko herriak ere badu seme bat hemen ezarriko ditudanen alde-tik ez bada ere txit oroigarria berez dituen dohainengatik; seme hau da Joakin de Eleizegi”. Hala idatzi zuen Juan Ignazio Iztueta historialari zaldi-biarrak Altzoko Handiaz *Gipuzkoako probintziaren kondaira*-n, 1847an argitaraturiko lana, altzotarra oraindik oso ezagun ez zenean. Testu hori da liburu batean Eleizegiren inguruan

Altzoko Handiaren marrazkia, Juanba Berasategi zinema-zuzendari eta irudigileak hil aurretik moldatua, Altzon zabaldutako ibilbidea ilustratzeko.

idatzitako lehen erreferentzia, euskaraz. “Ez du aurkitu bat bakarrik alderatzekorik ez ezik galtzarbeaz gora igarotzen zaionik ere; hargatik legez eta bidez ipini diote *Erraldoi Euskaldunaren* izengaina”.

Ondoren Serapio Mujikak 1896an artikulu sakonago bat idatzi zuen *Euskal-Erria* aldizkarian, ahozko testigantzetan oinarritua. Eta geroztik han-hemenka aipatuko dute ikerlariak -1970eko hamarkadan Jesus Elosegik eta Aita Gandaria-

Euskararen Etxea

Lanerako leku bila?

Zatoz Euskararen Etxeko
Lantoki Kooperatibora!

Euskara helburu edo misio dutenen
coworking gunea Bilbon

Doan!

Eskariak aurkezteko epea:
Azaroak 11 - Abenduak 13

www.euskararenetxea.eus

MAURO SARAVIA

LUIS ANGEL SANCHEZ / ALTZOKO HANDIA

Ezkerrean, Ipintza Handi baserria, Migel Joakin Eleizegiren sortetxea eta hil zen lekua. Eskuinean, Altzoko Handiaren ibilbiderako paratutako karteletako bat, Koldo Izagirrearen testuekin, Juanito Lopek 1968an egin erliebearen ondoan.

sek lan bana kaleratuko dute esaterako-, baina Sánchez Gómezen esanetan, XIX. mendeko usteak errepikatu baino ez dituzte egingo: gizon jatun, elizkoi, umil eta pobreaken irudia gailenduko da.

Bere bizitzako azken urteetan pobre hil zela dioen opinioak, seguruenik badu zerikusirik hil baino lehenago, 1859an, Gipuzkoako Batzar Nagusietara bidalitako eskaerarekin: txakalaldiak jota, pentsio batekin laguntzeko eskatu zuen, "miseria egoeran eta lanari ekiteko ezintasunean" zegoela esanez. Ezezkoa jaso zuen. Sánchez Gómezek bere lanean hori gezurtatzen du ordea, eta dio Altzoko Handiaren egoera ekonomikoa ez zela inondik ere kaskarra. Batetik, aitik bi baserri jaso zituelako oinordetzan -XIX. mendeko Gipuzkoako familia gehienak maiztertzen bizi ziren bitartean-, bes-

etik artxiboetako dokumentuetan ikusten delako diru mordoxka irabazia zuela ikuskizunekin, senide eta ingurukoei maileguan emateraino, eta gurdi bat ere erosi ahal izan zuela bere bidaietarako, luxu bat garai haietan.

Eta zer dakigu bere izaerari buruz? Umila eta lotsatia zela errepikatu izan digute, "fenomeno guztiak bezala, gazta gordetzeko kristalezko kanpaian esplotaturik" zutela, Pariseko *Musée des Familles* literatur aldizkariak esan moduan. Baina hemen ere, historialariak argi du ez zela erabilia izan: "Bizitza ibiltari horretan ez balu jarraitu nahi izan (...) seguru gaude amaiera puntua jarriko ziola. Baina ez zuen egin. Eta ez zuen egin dirua dezente irabazten zuelako, ahalegin berezirik egin gabe". Bere kabuz erabaki garrantzitsuak ere har-

tu zituela dio, hala nola hil baino egun batzuk lehenago testamentua aitaren mesederako aldatzea.

Ez dakiguna da nola sentitzen zen bere gorputz handi horren barruan, bere burua benetan "naturaren abortutzat" ote zuen, Isabel II.a Espainiako erreginari idatzi zion bezala. Zer pentsatu zuen bere eskuen molde brontzezkoak salgai ikusi zituenean Parisko Burtsako auzoko erakusleihu batean? Zer otu zitzaion Londresko museo hartan erakutsi ziotenean "hezur hutsean hantxe luze, handi" James Toller erraldoi ospetsua? Gauza bera egingo ote zuten berarekin? Baina ez. Ez zuten saldu beira artean hilezkortzeko, eta agian horregatik itzuli zen sorterrira, txiki jaio zen tokira eta *normala* zen garaira, behintzat heriotza duin bat izateko. ●